

VILNIUS UNIVERSITY

GABIJA GRIGAITĖ

THE CONCEPT OF HUMANITARIAN INTERVENTION IN THE CONTEXT OF
CONTEMPORARY INTERNATIONAL LAW

Summary of the Doctoral Dissertation
Social sciences, Law (01S)

Vilnius, 2012

The dissertation was written in the period of 2006 – 2012 at Vilnius University.

Scientific supervisor:

prof. dr. Dainius Žalimas (Vilnius University, Social sciences, Law – 01S).

The doctoral dissertation will be defended at the Law Research Council of Vilnius University:

Chairman of the Council – prof. dr. Egidijus Kūris (Vilnius University, Social sciences, Law – 01S)

Members:

prof. dr. Gediminas Vitkus (The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Social sciences, Political sciences – 02S);

doc. dr. Skirgailė Žalimienė (Vilnius university, Social sciences, Law – 01S);

doc. dr. Vaidotas Vaičaitis (Vilnius university, Social sciences, Law – 01S);

doc. dr. Laurynas Biekša (Mykolas Romeris University, Social sciences, Law – 01S).

Opponents:

prof. dr. Justinas Žilinskas (Mykolas Romeris University, Social sciences, Law – 01S);

dr. Irmantas Jarukaitis (Vilnius university, Social sciences, Law – 01S).

The public defence of the dissertation will take place at the meeting of the Law Research Council on the 27th of September 2012 at 2:00 PM in the K. Jablonskis hall of the Law faculty.

Address: Saulėtekio av. 9, I corpus, Vilnius Lietuva

The summary of the doctoral dissertation has been distributed on the of August, 2012.

The doctoral dissertation is available at the library of Vilnius University.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

GABIJA GRIGAITĖ

HUMANITARINĖS INTERVENCIJOS KONCEPCIJA ŠIUOLAIKINĖS
TARPTAUTINĖS TEISĖS KONTEKSTE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01S)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2006 – 2012 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Dainius Žalimas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S).

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas – prof. dr. Egidijus Kūris (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S)

Nariai:

prof. dr. Gediminas Vitkus (Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S);

doc. dr. Skirgailė Žalimienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S);

doc. dr. Vaidotas Vaičaitis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S);

doc. dr. Laurynas Biekša (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S).

Oponentai:

prof. dr. Justinas Žilinskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S);

dr. Irmantas Jarukaitis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S).

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2012 m. rugsėjo 27 d. 14 val. Teisės fakulteto K. Jablonskio auditorijoje.

Adresas: Saulėtekio al. 9, I rūmai, Vilnius Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2012 m. rugpjūčio d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Foundation of the Research Problem

The international community has a contentious history when it comes to preventing and halting mass atrocities. The concept of humanitarian intervention has always raised a few fundamental problems in contemporary international law. It has always been questioned whether use of force for humanitarian aim is compatible with the prohibition of the use of force and the principle of state sovereignty. Among attempts to make the concept of humanitarian intervention compatible with mentioned principles the one that should be distinguished is report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty called „Responsibility to Protect“ (further – the RtoP report). In this report sovereignty was redefined and extended to include responsibility a state has towards protecting its own civilians from a humanitarian crisis. The RtoP report focused on the human rights’ evolution in contemporary international law and introduced core changes in the concept of state sovereignty in international law. From the state’s sovereignty flows its responsibility to protect population from massive or systematic basic human rights violations, having features of international crimes. This primary responsibility *inter alia* entails obligation to stop a humanitarian crisis. In the case when this state does not exercise its responsibility and humanitarian crisis escalates, international community has subsidiary responsibility for a humanitarian crisis and should stop it by effective collective means taken in line with UN Charter.

As the concept of humanitarian intervention has received new attention with the introduction of the concept of responsibility to protect, the actual practice of humanitarian intervention, however, did not change dramatically. The 2000s have not seen effective humanitarian intervention till the one in Libya in the year 2011. UN Security Council failed to meet its main responsibility for maintaining international peace and security in the case of a humanitarian crisis in Darfur and the same problem arose, that is that the most efficacious political authority is also likely to be the least effective and legitimate. For this reason suitability of UN Security Council for halting a humanitarian crisis effectively is directly related to the legality of humanitarian intervention in contemporary international law.

According to the chapter VII of the UN Charter, UN Security Council is enabled to admit that a humanitarian crisis is a threat to international peace and security; and then

authorize measures of collective measures, including humanitarian intervention. But even though UN Security Council in its practice on several occasions has admitted that a humanitarian crisis constitute a threat to international peace and security, not all humanitarian crises have been considered by the UN Security Council and not all collective measures that have been sanctioned brought humanitarian crises to the end effectively. Belated UN intervention to Rwanda, genocide in Srebrenica and NATO intervention to Kosovo without UN Security Council authorization illustrate that focus on the exercise of UN Security Council's functions in the event of a humanitarian crisis is important for the research presented in this Dissertation.

Furthermore, the concept of humanitarian intervention has always posed legality – legitimacy dilemma. In state practice NATO humanitarian intervention to Kosovo that was not authorized by UN Security Council was considered to be illegal, but legitimate use of force. This illustrates that humanitarian intervention as a just war could be put in contrast to UN Charter, because this international treaty as such did not have the objective to bring justice to every situation on hand being solved in line with the UN Charter legal framework.

The emergence of the new responsibility to protect concept highlights the tension within the international community surrounding the concept of humanitarian intervention. It is widely accepted that the international community has the responsibility to intervene when states fail to protect their citizens. But yet, the methods and degree of this response, *inter alia* humanitarian intervention, remains controversial.

Subject Matter, Aim, Tasks of the Scientific Research and Hypothesis

The concept of humanitarian intervention is a contradictory concept. Theorists of international law provide different concepts of humanitarian intervention and grounds for its legality without UN Security Council authorization.

The Research is intended for a systematic and coherent analysis of the concept of humanitarian intervention and its legality problem in order to provide coherent concept of humanitarian intervention in contemporary international law; and this is **the aim of the Research**.

The concept of humanitarian intervention could be analysed in different contexts such as international law, international politics, just war theory and etc. As the title of the

dissertation implies the concept of humanitarian intervention in this Dissertation is researched in the context of contemporary international law. In achieving the above defined aim of the research **the subject matter** is divided in two main parts, that is the concept of humanitarian intervention and its legality problem. Therefore, the subject matter of the Research excludes just war theory and legitimacy of humanitarian intervention in the context of just war theory. Still, some issues of this theory are thereby involved, most often as they are used to reveal suitability of the UN Security Council to solve humanitarian crises and the legality problem of humanitarian intervention without UN Security Council authorization.

The main tasks of the Research are the following:

1. To define humanitarian intervention by identifying its integrate parts, which would enable to distinguish humanitarian use of force from aggression, regime change intervention, peace keeping operation and intervention to a failed state.
2. To assess the influence of new responsibility to protect concept on the concept of humanitarian intervention.
3. To analyse the legality problem of humanitarian intervention, that is:
 - 1) To define conditions for legality of humanitarian intervention under UN Charter, *inter alia* to discuss problem of *ex post facto* and implied authorizations of the UN Security Council in the contemporary international law and identify possibilities of other institutions of international organizations to authorize a humanitarian intervention.
 - 2) To identify whether international customary law provides the right of the UN Security Council unauthorized humanitarian intervention.
 - 3) To establish the influence of new responsibility to protect concept on the state practice while making decisions to resort to humanitarian intervention and implement responsibility to protect of the international community, that is whether this new concept has influence on the authority of UN Security Council and regional organizations.

Hypothesis. Unauthorized humanitarian intervention is the use of force established in the contemporary international law in order to implement responsibility to protect of the

international community when the state does not implement its primary responsibility and does not protect its population.

Structure of the Doctoral Dissertation and Content in Brief

The Dissertation is comprised of the Introduction, three major parts of the Work that are divided in chapters, sections and subsections, and the conclusions. It is accompanied by the list of the material used and annexes made by the author that are helpful for analysing state practice and serve as important source of the Research.

Chosen structure of the Dissertation reveals the aim of the Research that is to deliver systematic and coherent analysis of the concept of humanitarian intervention, to evaluate the influence made by the responsibility to protect concept on the concept of humanitarian intervention and on its legality problem. That is why the first part of the Research is aimed at the consistent parts of the concept of humanitarian intervention and two chapters of the first part are devoted to humanitarian crisis and humanitarian objective.

Humanitarian crisis is defined as massive or systematic human rights abuses that pose threat to physical security and health of people and have features of genocide, crimes against humanity or war crimes. Having that in mind, separate subsections in the Research are devoted for analysis of these international crimes, crimes of hunger and ethnic cleansing. Humanitarian aim of the intervention plays crucial role in separating this kind of use of force from other forms on interventions in the contemporary international law. Similarities and differences of humanitarian intervention and aggression, humanitarian intervention and regime change intervention, humanitarian intervention and intervention to a failed state, humanitarian intervention and peace keeping operation are given in separate subsections.

The new concept of responsibility to protect has influence on the development of the concept of humanitarian intervention in contemporary international law. For this reason the concept of responsibility to protect, its constituent parts and influence on the integrate parts of humanitarian interventions (humanitarian crisis and humanitarian aim) is researched in the separate chapter. The concept of responsibility to protect has influence on the understanding of state sovereignty in contemporary international law

and this evolution of international law has to be reflected in the definition of humanitarian intervention. For this reason, the second part of the Dissertation is concluded by offering new definition of humanitarian intervention in contemporary international law.

After providing the definition of humanitarian intervention, the Research logically proceeds to the legality problem of humanitarian intervention in contemporary international law. The research in the third part of the Dissertation is focused on the international law sources, starting with the UN Charter and the principle of non-use of force, proceeding to international customary law having the aim to establish an international custom enabling humanitarian intervention without authorization of the UN Security Council. The third part of the Dissertation is concluded by the research of state practice implementing responsibility to protect of the international community and challenges related to it.

Conditions for the legality of humanitarian intervention under UN Charter are analysed in the first chapter of the third part. This chapter is divided in separate sections for consideration of separate UN Charter articles that are Article 2(4), Article 51 and chapter VII of the UN Charter, dealing with the competence of the UN Security Council in handling threats to international peace and security.

In the second part of the Dissertation the author provides criteria for selection of state practice relevant to the Research. These criteria enable to distinguish cases of unauthorized humanitarian intervention from other cases of use of force in state practice and decide on the existence of an international custom providing right of unauthorized humanitarian intervention. States' *opinio juris* related to the right of unauthorized humanitarian intervention in selected cases of humanitarian intervention is analysed in separate subsection. This analysis and research of resolutions of international organizations expressing *opinio juris* of the rest of the international community after NATO unauthorized humanitarian intervention to Kosovo enable to make conclusions on the existence of international custom in the field of unauthorized humanitarian intervention. The last section of the third part is aimed at discussion of the status of the concept of responsibility to protect in contemporary international law and its influence on state practice while solving humanitarian crises. Separate subsections aim at

identifying influence of the concept of responsibility to protect on the UN Security Council and practice of regional organizations.

Scientific Novelty and Practical Significance of the Research

With the above defined purpose and aspects of the analysis the present Dissertation aims at the coherent and systematic analysis of the concept of humanitarian intervention and its legality problem, which is the most apparent when humanitarian intervention is pursued without UN Security Council resolution.

As the review of main sources of the Research reflects, there is no international consensus on the concept of humanitarian intervention and its legality. The main reason for this inconsistency is that this concept is found in the doctrine and international legal sources provide only some guidance on it in the new context of responsibility to protect. This Dissertation is one of the first attempts in the international law doctrine to provide coherent exposition of the concept of humanitarian intervention and to suggest its definition in accordance with evolution of contemporary international law. Lithuanian and foreign international law theorists provide definition of humanitarian intervention without analysing its constituent elements – humanitarian crisis and humanitarian objective. This Research pays great attention to the analysis of constituent elements of humanitarian interventions as they play crucial role in providing accurate definition of humanitarian intervention.

The concept of responsibility to protect has influence for the evolution of the concept of humanitarian intervention and this Dissertation is one of the first attempts to reveal the impact this new concept had on the concept of humanitarian intervention and the impact it could have on the assessment of humanitarian intervention's legality without UN Security Council authorization.

Scientific novelty of this Dissertation is also illustrated by the fact that after providing coherent concept of humanitarian intervention it is one of the first efforts to provide alternatives for solving legality problem of unauthorized humanitarian intervention, when UN Security Council fails to act. This analysis enables to reveal progressive development of international law – *lex ferenda*. The Research tries to provide innovative approach to competence of UN Security Council in dealing with

humanitarian crises, when it is not capable to exercise its main responsibility for restoration and maintenance of international peace and security.

Analysis of the concept of humanitarian intervention presented in this Dissertation and annexes of state practice may be helpful in the educational area while lecturing international public law at the university. Furthermore, the Research includes interdisciplinary aspects of humanitarian intervention and for this reason it could be relied upon while lecturing international relations and subjects related to international politics at the university.

Practical significance of the Research lies in that it is useful in framing and implementing foreign policy of the Republic of Lithuania. First of all, it could be used while preparing and updating foreign policy and national security strategies of the Republic of Lithuania. In implementing its foreign and national security policy, the Republic of Lithuania follows the universally recognised principles and norms of international law and contributes to the creation of the international order based on law and justice.

Second, this Dissertation could be relied upon while deciding on the position of the Republic of Lithuania in international organizations and making decisions related to the use of force and Lithuania's contribution to the international operations.

The Republic of Lithuania is a NATO member and participates in drafting its Strategic Concept and endeavours at smooth implementation of it in the field of collective defence, crises' management and security cooperation. Taking this into account, this Dissertation is helpful in deciding to use armed force of the Republic of Lithuania in NATO operations, *inter alia* humanitarian intervention, in order they are effectively performed. Considering that NATO humanitarian intervention to Kosovo was not authorized by the UN Security Council, issues relating to assessment of a humanitarian crisis and legality of UN Security Council unauthorized humanitarian intervention, that are analysed in the Research might arise in the future when NATO members would have to decide on the use of force by NATO.

Besides that, the Republic of Lithuania participates in drafting EU the Common Security and Foreign Policy. For this reason, Lithuania might have to make decisions, related to effective management of a humanitarian crisis and participation of EU in

implementing its Common Security and Foreign Policy in the area of maintenance of international peace and security.

Propositions to be Defended

1. Humanitarian intervention is the use of force in order to implement subsidiary responsibility of the international community to protect and stop massive or systematic human rights violations, having features of genocide, crimes against humanity or war crimes and constituting threat to physical security and health of many people, when the state does not implement its primary responsibility to protect its population.

2. Humanitarian intervention is the concept of doctrine. Its constituent elements – humanitarian crisis and humanitarian objective – enable to distinguish humanitarian intervention from other forms of use of force. The concept of humanitarian intervention is part of the new responsibility to protect concept.

3. The reason of humanitarian crisis is massive or systematic human rights violations, having features of genocide, crimes against humanity or war crimes and constituting threat for physical security and health of many people; humanitarian objective of the intervention must be to stop a particular humanitarian crisis.

4. State responsibility for a humanitarian crisis can be direct or indirect and it has decisive influence while considering use of force as humanitarian intervention; regime change may be imminent assumption of humanitarian intervention's success and can be secondary objective of a humanitarian intervention.

5. The new concept of responsibility to protect has no influence on the understanding of constituent elements of the concept of humanitarian intervention, but has influence on the evolution of perception of state sovereignty in contemporary international law. Every state has primary responsibility to protect population from a humanitarian crisis and this duty is the integral part of its sovereignty. International community according to the concept of responsibility to protect has subsidiary responsibility for a humanitarian crisis that could be implemented by collective measures in line with UN Charter.

6. Taking into consideration the changed notion of state sovereignty, it could be concluded, that when the state does not exercise its primary responsibility to protect, humanitarian intervention as being short and proportionate use of force does not infringe territorial integrity and political independence of the state and is compatible with UN objectives to maintain international peace and security and safeguard human rights, that means could be considered compatible with Art. 2(4) of the UN Charter.

7. However, Art. 2(4) of the UN Charter is to be interpreted in the system with other UN Charter norms relating to the use of force. As it is reflected in the state practice, the only legal ground for the legality of humanitarian intervention is UN Charter chapter VII. According to it, UN Security Council is entitled to qualify situation as a threat to international peace and security and authorize use of force, *inter alia* humanitarian intervention. No right of unauthorized humanitarian intervention exists in the UN Charter and international customary law.

8. UN Security Council *ex post facto* authorization does not change the status of unauthorized humanitarian intervention as illegal use of force in international law. However, such UN Security Council practice may have influence on the formation of international custom establishing the right of regional organizations to perform humanitarian intervention without UN Security Council authorization in order subsidiary responsibility of international community to protect is implemented and a humanitarian crisis is stopped.

9. Even though the new concept of responsibility to protect reflects progressive development of international law and international law should be devoted for protection of people also, not only state sovereignty, part of the responsibility to protect concept relating to the duty of international community, first of all, duty of UN Security Council, but not right to authorize humanitarian intervention, has no legal ground in contemporary international law.

Review of Methods Applied in the Research

Conclusions formulated in the Dissertation have been made using different research methods. For the analytical reliability, fairness and reasonableness of the

conclusions of the utmost importance were teleological, historical, systematic, comparative and logical methods.

Teleological method of scientific research enabled to draw conclusions on the content of legal norms and their application taking into account the real objectives of this rules. This method together with the linguistic analysis method allows assessing the principle of non-use of force in the contemporary international law taking into account the evolution of human rights.

Logical method of scientific research enables to formulate conclusions based on the systematic analysis of the concept of humanitarian intervention and its legality issues. Parts of the Dissertation are logically interrelated as different aspects of humanitarian intervention provided in there allow reaching conclusions on the concept of humanitarian intervention as such in contemporary international law.

Historical method of scientific research enabled to distinguish causes for the evolution of the new responsibility to protect causes, identify trends of the development of the humanitarian intervention concept and progressive development of international law related to implementing responsibility to protect of international community with the help of regional organizations and without UN Security Council authorization.

Comparative method of scientific research is useful for identifying the place of humanitarian intervention in the general system of use of force taking into account similarities and differences of humanitarian intervention and other forms of use of force. Thus, this method enables to determine the best content of the concept of humanitarian intervention, which is reflected in the definition of humanitarian intervention proposed in the Research. Comparative method of research also allowed establishing general guidelines for assessment of a humanitarian crisis in contemporary international law.

Systematic method is one of the main research methods used in the Dissertation. While applying this method, the content of international law norms and their application is analysed according to the rules of systematic relationships with other laws, as well as linking them with the evolution of international relations in general. In the Research, systematic method of scientific research allows to evaluate the status of humanitarian intervention taking into account the evolution of the concept of humanitarian intervention and its legality aspects in contemporary international law.

Critical research method is useful in identifying weaknesses of different opinions in international law doctrine concerning the concept of humanitarian intervention and its legality. This method together with systematic method of scientific research helps to reveal the novelty of the new responsibility to protect concept and its impact on the state practice in the field of humanitarian crises' management.

Review of the Main Sources of the Research

The Research of the concept of humanitarian intervention relies on the international law sources that could be divided into basic and subsidiary sources of international law. Constitutive acts of international and regional organizations such as UN Charter, Treaty of African Union, other international treaties, for example UN Convention on Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, European Convention on Human Rights are most important basic sources of international law. Subsidiary sources of international law, such as resolutions of institutions of international organizations, its meeting records and etc. allow revealing the content of basic international law sources.

Important source of the Research is jurisprudence of International Court of Justice and international tribunals. International Court of Justice in the case *Concerning Application of UN Convention on Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* first time analysed the question of state's responsibility for the genocide and interpreted the duty of the state to prevent genocide according to the Convention. Decision adopted by the Court in this case is a very important legal source in the context of the Research of the concept of humanitarian intervention concept in contemporary international law.

International law doctrine, first of all, documents of the UN International Law Commission and their commentaries on various topics of international law, reports of international inquiry commissions, for example, Report of the International Commission of the Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary General or report of Independent International Commission on Kosovo, are important subsidiary international law sources used in the Research. Second, reports of non-governmental organizations, such as "*Human Rights Watch*" or "*Amnesty International*", are to be distinguished in

the sources of the Dissertation as they allow establishing general guidelines for assessment of a humanitarian crisis going on and accessibility of humanitarian aid.

“Responsibility to protect” report of International Commission on State Sovereignty and Intervention is important source in the context of the Research. In order to establish the content of the responsibility to protect concept in contemporary law and its influence on the concept of humanitarian intervention, a lot of international conferences, seminars and symposiums have been organized. Final reports of events and researches made by non-governmental organizations related to the responsibility to protect, such as “*International Coalition for the Responsibility to Protect*” or “*Global Centre for the Responsibility to Protect*” are useful sources in order to decide on the status of the new concept of responsibility to protect in contemporary international law and its relation to the concept of humanitarian intervention and implications for its legality.

Particular attention for the concept of humanitarian intervention is devoted in the works of international law theorists. Legal, moral and political issues related to the concept of humanitarian intervention are being analysed in the book edited by J. L. Holzgrefe and R. O. Keohane “*Humanitarian Intervention. Ethical, Legal and Political Dilemmas*” and in the book of E. A. Heinze “*Waging Humanitarian War. The Ethics, Law and Politics of Humanitarian Intervention*”. These books reveal inconsistency of the concept of humanitarian intervention and attention is drawn to the importance of legal and political state practice for the evolution of this concept in contemporary international law. Humanitarian intervention in the context of just war theory is being analysed in the book edited by Ch. Reed and D. Ryall “*The Price of Peace. Just War in the Twenty – First Century*” and in the book by N. Fotion “*War and Ethics. A New Just War Theory*”.

M. Byers and S. Chesterman, N. J. Wheeler, M. S. Stein and B. Simma focus on the legality problem of the unauthorized humanitarian intervention. The new concept of responsibility to protect and its implications for the legality of humanitarian intervention without UN Security Council authorization are analysed in the book called „*The Responsibility to Protect. Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All*“, which was written by G. Evans who was the member of the International Commission on State Sovereignty and Intervention. R. Thakur, T. G. Weiss, M. E. O’Connell made

outstanding efforts in the international law doctrine to separate or integrate concept of humanitarian intervention with the new concept of responsibility to protect.

Conclusions

1. Humanitarian intervention is the use of force in order to implement subsidiary responsibility of the international community to protect and stop a humanitarian crisis, that is massive or systematic human rights violations, having features of genocide, crimes against humanity or war crimes and constituting threat to physical security and health of many people, when the state does not implement its primary responsibility to protect its population. Constitutive elements of the concept of humanitarian intervention, that enable to distinguish this sort of use of force from other forms of use of force are humanitarian crisis as the reason for intervention and humanitarian objective, that is to stop a particular humanitarian crisis.

2. The doctrine of humanitarian intervention became part of the responsibility to protect doctrine. The concept of responsibility to protect does not have influence on the notion of constitutive elements of the concept of humanitarian intervention, but influence interpretation of state sovereignty in contemporary international law. According to general international law, state sovereignty implies duty on every state to protect its population, *inter alia* to stop a humanitarian crisis:

- Every state has the primary responsibility for international community that is obligations *erga omnes*, to stop fundamental human rights (*jus cogens* norms) violations in its territory and duty to cooperate in order to implement this duty.

- Art. 1 of the UN Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide establishes duty to prevent genocide, which involves the duty to stop genocide in its territory. This duty *mutatis mutandis* may be interpreted as general duty of every state to stop a humanitarian crisis when massive or systematic human rights violations, having features of not only genocide, but other international crimes are going on.

3. If the state does not implement its duty for international community, that is exercises its sovereignty in the wrong way, does not protect its population and does not stop a humanitarian crisis, international community has subsidiary responsibility for a

humanitarian crisis and should have the duty to pursue humanitarian intervention. For this reason, humanitarian intervention in order to stop a humanitarian crisis implement UN aims to maintain international peace and security and secure human rights; thus is compatible with state sovereignty in contemporary international law.

4. Reason for humanitarian intervention – humanitarian crisis – is the first constitutive element of the concept of humanitarian intervention that must be separated from the terms of humanitarian disaster or humanitarian catastrophe used in international legal doctrine. The main factor enabling to do that is state responsibility. Humanitarian disasters and humanitarian catastrophes terms should be used to describe situations where the question of state responsibility could not be raised, such as humanitarian conditions in one country after natural disaster or accidents related to it. To describe the situation in which the issue of state responsibility for massive or systematic human rights violations having features of genocide, crimes against humanity and war crimes could arise, the most appropriate term is one of a humanitarian crisis.

5. State responsibility for the humanitarian crisis can be direct or indirect. Direct responsibility arises when massive or systematic human rights violations, having features of genocide, crimes against humanity or war crimes and constituting threat to physical security and health of many people can be attributed to the state under the norms of general international law regulating state responsibility. Massive or systematic fundamental human rights violations entail direct responsibility of the state when they are committed by state organs, other entities exercising elements of government authority or person or group of persons controlled by the state.

6. State responsibility for the humanitarian crisis is indirect if the state does not prevent a humanitarian crisis in its territory, *inter alia* does not terminate it. According to general international law conditions for the indirect state responsibility for a humanitarian crisis are:

- the state knew or according to the circumstances had to know about massive or systematic human rights violations, having features of genocide, crimes against humanity or war crimes and constituting threat to physical security and health of many people, that were going on its territory; and
- the state had possibilities and means to terminate these human rights violations, but did not undertake any actions to stop a humanitarian crisis; and

- the humanitarian crisis, that is internationally wrongful acts, has started.

Taking into consideration that in order to invoke indirect responsibility of state humanitarian crisis must be started, preventive humanitarian intervention is not considered as humanitarian intervention because in that case there would be no constitutive element of humanitarian intervention – on-going humanitarian crisis.

7. Failed state does not bear international responsibility for a humanitarian crisis under the norms of state responsibility. Long-term and political tasks of intervention to a failed state differ this intervention from in time and means limited humanitarian intervention which because of that is not the appropriate tool for solving a complex crisis in a failed state. Having in mind threats posed by the doctrinal concept of a failed state and specific cases of interventions to failed states in state practice, in order to provide coherent concept of humanitarian intervention in contemporary international law, intervention to a failed state should be considered as from humanitarian intervention different sort of use of force.

8. The second constitutive element of humanitarian intervention is humanitarian objective of intervention – to stop a particular humanitarian crisis. This specific objective enables to distinguish humanitarian intervention from a regime change intervention. Short-term tasks of civil protection cannot be identified with long-term and political tasks of regime change intervention. However as analysis of state practice implies, humanitarian intervention is usually integrally linked with the regime change, because namely the particular regime could be the major source of humanitarian crisis. Thus regime change can be subsidiary objective of a humanitarian intervention.

9. Humanitarian objective of intervention enable to distinguish humanitarian intervention without UN Security Council authorization from aggression. Humanitarian intervention is not directed against territorial integrity or political independence of the state, that is as it was already mentioned, is in compliance with state sovereignty and most importantly, it implements UN objectives to maintain international peace and security and secure human rights. Therefore, the humanitarian objective of unauthorized humanitarian intervention enables to refute presumption of aggression (established in the UN General Assembly resolution No. 29/3314 on the definition of aggression); in other words, assumption that such use of force does not infringe the principle of non-use of force enshrined in the Art. 2 para. 4 of the UN Charter could be made.

10. However, this assumption has to be partly denied. As state practice and their *opinio juris* imply the only ground for legality of humanitarian intervention is chapter VII of the UN Charter. This chapter entitles UN Security Council to qualify situation as threat to international peace and security and authorize use of force in order to restore international peace and security. Humanitarian crisis according to the new concept of responsibility to protect is the affair of international community, thus in all cases it should be considered as threat to international peace and security. Consequently UN Security Council should decide on all necessary means to restore international peace and security, *inter alia* authorize humanitarian intervention. Nonetheless, the concept of responsibility to protect as soft law has not made the right of UN Security Council to authorize humanitarian intervention into the duty of doing that.

11. Taking this into account, humanitarian intervention without UN Security Council authorization is illegal, but could be legitimate and morally justified use of force. Even though no right of unauthorized humanitarian intervention exists in international law, norms of international law should not be perceived as devoted only for the protection of state sovereignty, but uppermost for the protection of people. For this reason, the concept of responsibility to protect can be considered as progressive development of international law – *lex ferenda*. Considering tendency of “humanization” of international law and evolving practice of regional organizations while implementing responsibility of the international community to protect, when UN Security Council fails to meet its main responsibility for international peace and security, international custom providing right of unauthorized humanitarian intervention for regional organizations could emerge. It would enable ensure implementation of the responsibility of the international community to protect until UN Security Council would be incapable of exercising its primary responsibility for maintenance international peace and security and make decisions on stopping a humanitarian crisis.

12. Considering UN Security Council practice related to *ex post facto* sanctions for interventions by regional organisations, it could be maintained that the concept of responsibility to protect could reflect tendency of legitimation of humanitarian intervention not authorized by the UN Security Council under strict conditions. Unauthorized humanitarian intervention could be considered as legal, if:

a) Regional organisation pursued humanitarian intervention in order stop a humanitarian crisis that was qualified as a threat to international peace and security by the UN Security Council or UN General Assembly.

b) Regional organization had objective to stop a humanitarian crisis and to implement subsidiary responsibility of international community for a humanitarian crisis when all possibilities to do that through UN Security Council are exhausted.

c) All means of peaceful settlement of disputes have been exhausted or they turned to be futile, that is there was no alternative to implement responsibility of international community to protect and stop a humanitarian crisis.

d) Measures taken by the regional organisation in the exercise of responsibility of international community to protect was immediately reported to the UN Security Council and Security Council at any time of unauthorized humanitarian intervention had possibility to take action that it deems necessary in line with UN Charter to maintain or restore international peace and security.

13. After consistent research of the concept of humanitarian intervention, influence the new concept of responsibility to protect had on it and the problem of unauthorized humanitarian intervention in contemporary international law, hypothesis made in this Dissertation must be denied: in contemporary international law there is no norm providing right of the unauthorized humanitarian intervention in order to implement responsibility to protect of the international community and stop a humanitarian crisis if the state fails to implement its primary responsibility to protect its population.

Approbation of the Research Results

The Doctoral Dissertation was discussed and approbated at the Department of Public Law of the Faculty of Law, Vilnius University, and the Council of the Faculty of Law, Vilnius University.

The most relevant parts of the Research, mainly, the legality of humanitarian intervention in the context of the UN Charter and the competence of UN Security Council were separately analysed and published in two scientific publications in the

periodical issue of Vilnius University “Mokslo darbai. Teisė” and periodical issue of Mykolas Romeris University “Socialinių mokslų studijos”.

The author of dissertation participated in the conference “Relevant issues of international law on XXI century“ and delivered report “UN Security Council as international law legislator”.

In the year 2011 the author participated in the conference “Humanitarian action: to understand and to act” and delivered report “Use of armed force in humanitarian action”.

* * *

The author of the Doctoral Dissertation would like to express her sincere gratitude to the scientific supervisor prof. dr. Dainius Žalimas for his contribution to this Research, useful advice and assistance thereby.

* * *

LIST OF ACADEMIC PUBLICATIONS OF THE AUTHOR

1. GRIGAITĖ, G. “UN Security Council as International Law Legislator” // Periodical Issue of Mykolas Romeris University “Socialinių mokslų studijos”, 2009, vol. 3, no. 3.
2. GRIGAITĖ, G. “The Concept of Humanitarian Intervention in the Context of UN Charter” // Periodical Issue of Vilnius University “VU mokslo darbai. Teisė”, 2010, vol. 75.

BRIEF INFORMATION ABOUT THE DOCTORAL CANDIDATE

The author of the Doctoral Dissertation Gabija Grigaitė was born in Klaipėda, 6 August, 1983.

In 2001 – 2006 studied Law at the Faculty of Law, Vilnius University, and obtained Master of Law degree (International and European Union Law specialisation). In 2006 – 2011 doctoral studies in Social Sciences at the Faculty of Law, Vilnius University (International and European Union Law Department). In 2011 January – April the author made scientific research in the internship at Ghent University (Belgium) Law faculty in the department of public international law.

In the years 2006 – 2011 was the coach of Vilnius University Law Faculty team for the International Moot Court Competition TELDERS that is being held in the International Court of Justice. 2006 – 2009 lectured international public law at Economics Faculty of Vilnius University, Institute of Foreign Relations and Political Sciences of Vilnius University, The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania.

The author of Dissertation has several times been the judge at International Moot Court Competition Jessup Baltic rounds.

In the spring of the year 2012 became researcher for the project “European universities for professionalization of humanitarian action“, in which the Law Faculty of Vilnius University as member of NOHA association (universities’ network on humanitarian action) takes part.

The author of the Dissertation from the year 2006 up to now works in National Parliament of Lithuania. Currently as the advisor in the Audit Committee.

HUMANITARINĖS INTERVENCIJOS KONCEPCIJA ŠIUOLAIKINĖS TARPTAUTINĖS TEISĖS KONTEKSTE

Tiriamos problemos pagrindimas ir temos aktualumas

Tebesitęsianti humanitarinė krizė Sirijoje be efektyvaus tarptautinės bendrijos įsitraukimo, prieš metus įvykdyta humanitarinė intervencija į Libiją, kitos 2011 m. vykusios humanitarinės krizės, pavyzdžiui, Jemene ar Dramblio Kaulo Kranto Respublikoje, iliustruoja tai, jog humanitarinės krizės, jų prevencija ir efektyvus sprendimas yra sunkiai įveikiamas iššūkis tarptautinei bendrijai, o su humanitarine intervencija susiję klausimai nepraranda aktualumo ir šiandien.

Galima išskirti šiuos humanitarinės intervencijos temas aktualumą liudijančius aspektus. Visų pirma, nuolatinis su humanitarine intervencija susijęs klausimas yra tokio ginkluotos jėgos panaudojimo suderinamumas su pagarbos valstybės suverenitetui ir ginkluotos jėgos nenaudojimo principais tarptautinėje teisėje. Vienu iš naujausių bandymų suderinti humanitarinės intervencijos koncepciją su valstybės suvereniteto samprata šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje galima laikyti 2001 m. Tarptautinės intervencijos ir valstybės suvereniteto komisijos (toliau – Intervencijos komisija) pateiktą „Pareigos apsaugoti“ ataskaitą. Intervencijos komisijos tikslas buvo atskleisti valstybės suvereniteto principo evoliuciją šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje ir pateikti „humanišką“ valstybės suvereniteto sampratą. Pagal naująją koncepciją, kiekviena valstybė turi pirminę pareigą apsaugoti savo gyventojus nuo masinių ar sistemingų pagrindinių žmogaus teisių pažeidimų ir ši pareiga yra neatsiejama jos suvereniteto dalis. Tarptautinės bendrijos atsakomybė dėl tam tikros valstybės teritorijoje vykstančios humanitarinės krizės papildo šios valstybės atsakomybę: jei valstybė neįgyvendina savo pirminės pareigos, remiantis naująją pareigos apsaugoti koncepcija, tarptautinės bendrijos atsakomybė turėtų būti įgyvendinama kolektyvinėmis priemonėmis pagal JT Chartiją.

Antra, analizuojant humanitarinės intervencijos koncepciją, iškyla JT Saugumo Tarybos tinkamumo spręsti humanitarines krizes klausimas ir šios institucijos iš anksto nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo problema. Nors JT Saugumo

Taryba savo praktikoje ne kartą humanitarinę krizę vienos valstybės teritorijoje pripažino grėsme tarptautinei taikai ir saugumui, bet ne visada JT Saugumo Taryba reaguodavo į humanitarines krizes ir ne visos šios institucijos sankcionuotos priemonės užtikrindavo efektyvų humanitarinės krizės nutraukimą. Tai patvirtina tarptautinės bendrijos pavėluota reakcija į genocidą Ruandoje 1994 m., JT taikos palaikymo operacijos pajėgų nesugebėjimas užkirsti kelio genocidui Srebrenicoje (7 000 – 8 000 žuvusių musulmonų vyrų ir berniukų) 1995 m. ir be išankstinės JT Saugumo Tarybos sankcijos (toliau - nesankcionuota) įvykdyta NATO intervencija į Kosovą 1999 m. dėl serbų vykdyto albanų etninio valymo nutraukimo.

Trečia, valstybių praktikoje buvo pripažinta, jog JT Saugumo Tarybos iš anksto nesankcionuota humanitarinė intervencija atsižvelgiant į konkrečias situacijos aplinkybes gali būti laikoma teisingu ginkluotos jėgos panaudojimu ir ši teisėtumo – teisingumo dilema nulemia dar didesnę humanitarinės intervencijos koncepcijos prieštarumą.

Atsižvelgiant į tai, kad humanitarinių krizių nutraukimas yra sunkiai įveikiamas iššūkis tarptautinei bendrijai, siekiant pokyčių šioje srityje, būtina išskirti bendras humanitarinių krizių vertinimo gaires, aiškiai atriboti humanitarinę intervenciją nuo kitų ginkluotos jėgos panaudojimo formų ir pasiūlyti jos teisėtumo be JT Saugumo Tarybos sankcijos problemas sprendimą.

Mokslinio tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai ir hipotezė

Disertacijos temos formuluotė atskleidžia šiame moksliniame darbe atlikto tyrimo objektą – tai humanitarinės intervencijos koncepcija šiuolaikinės tarptautinės teisės kontekste. Objektą sudaro atskiros dalys – humanitarinės intervencijos samprata ir jos teisėtumo problema, kurių sisteminis vertinimas leidžia pasiekti pagrindinį disertacijos tikslą.

Atsižvelgiant į tai, jog šioje disertacijoje humanitarinės intervencijos koncepciją mėginama įvertinti atitikties šiuolaikinei tarptautinei teisei, bet ne tarptautinei moralei požiūriu, teisingo karo teorija ir humanitarinės intervencijos teisingumas istoriniame kontekste nėra atskiras šios disertacijos tyrimo dalykas. Teisingo karo teorija yra analizuojama tik tiek, kiek ji padeda atskleisti JT Saugumo Tarybos iš anksto

nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo problemą šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Šios disertacijos pagrindinis tikslas yra išanalizuoti humanitarinės intervencijos koncepciją, nuosekliai ją išdėstyti bei įvertinti humanitarinę intervenciją atitiktis šiuolaikinei tarptautinei teisei požiūriu.

Siekiant disertacijos pagrindinio tikslo, iškelti tokie uždaviniai:

1. apibrėžti humanitarinę intervenciją nustatant šios koncepcijos sudėtinius elementus, kurie leistų ją atskirti nuo kitų ginkluotos jėgos panaudojimo formų - agresijos, intervencijos siekiant pakeisti valstybės valdymo režimą ir taikos palaikymo operacijos;
2. įvertinti pareigos apsaugoti koncepcijos įtaką humanitarinės intervencijos koncepcijai;
3. išanalizuoti humanitarinės intervencijos teisėtumo problemą, t. y.:
 - 1) Nustatyti humanitarinės intervencijos teisėtumo sąlygas pagal JT Chartiją, *inter alia* išanalizuoti JT Saugumo Tarybos *ex post facto* bei numanomos sankcijų problemą šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje ir kitų tarptautinių organizacijų institucijų galimybę sankcionuoti humanitarinę intervenciją.
 - 2) Ištirti, ar tarptautinė paprotinė teisė numato iš anksto JT Saugumo Tarybos nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisę.
 - 3) Išanalizuoti pareigos apsaugoti koncepcijos įtaką valstybių praktikai sprendžiant dėl humanitarinės intervencijos vykdymo, t. y. JT Saugumo Tarybos ir regioninių organizacijų įgaliojimams įgyvendinant tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti.

Hipotezė. Nesankcionuota humanitarinė intervencija yra šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje nustatytas ginkluotos jėgos panaudojimas siekiant įgyvendinti tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti tam tikros valstybės gyventojus nuo humanitarinės krizės, kai ši valstybė neįgyvendina pirminės pareigos apsaugoti savo gyventojus.

Disertacijos struktūra ir trumpas turinio apibūdinimas

Disertacija yra kompleksinio pobūdžio darbas, kuriame analizuojama humanitarinės intervencijos koncepcija šiuolaikinės tarptautinės teisės kontekste. Pasirinkta darbo struktūra atspindi pagrindinį šios disertacijos tikslą, t. y. išanalizuoti humanitarinės intervencijos koncepciją, ją nuosekliai suformuluoti atsižvelgiant į naująją pareigos apsaugoti koncepciją bei atskleisti humanitarinės intervencijos teisėtumo problemą šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Disertaciją sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys ir tyrimo išvados. Pabaigoje pateikiami darbe naudotų šaltinių sąrašas, autorės sudaryti priedai, naudojami valstybių praktikos analizei trečiojoje disertacijos dalyje, o taip pat ir autorės mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas.

Pirmojoje disertacijos dalyje, siekiant pateikti nuoseklią humanitarinės intervencijos koncepciją, analizuojami humanitarinės intervencijos sudėtiniai elementai – humanitarinė krizė ir humanitarinis intervencijos tikslas. Humanitarinė krizė apibūdinama masiniais ar sistemingais žmogaus teisių pažeidimais, kurie turi genocido, nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų požymių. Dėl šios priežasties šių nusikaltimų, bado nusikaltimų ir etninio valymo analizei išskiriamos atskiros poskirsnio apie masinius ar sistemingus žmogaus teisių pažeidimus dalys. Humanitarinis intervencijos tikslas leidžia atriboti humanitarinę intervenciją nuo kitų ginkluotos jėgos panaudojimų formų šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje. Dėl šios priežasties humanitarinės intervencijos ir agresijos, taikos palaikymo operacijos, intervencijos siekiant pakeisti valstybės valdymo režimą bei intervencijos į žlugusią valstybę skirtumai ir panašumai analizuojami atskiruose poskirsiuose.

Naujoji pareigos apsaugoti koncepcija turi įtakos humanitarinės intervencijos koncepcijos raidai šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, todėl ši koncepcija, jos sudėtinės dalys ir jos įtaka humanitarinės krizės ir humanitarinio tikslo sampratai analizuojami atskiroje šios disertacijos dalyje. Pareigos apsaugoti koncepcija pakeitė valstybės suvereniteto sampratą šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje ir ši tarptautinės teisės evoliucija turi atsispindėti šiuolaikinėje humanitarinės intervencijos sampratoje. Dėl šios priežasties disertacijoje siūloma humanitarinės intervencijos samprata pateikiama paskutiniame

antrosios disertacijos dalies skyriuje, t. y. išanalizavus humanitarinės intervencijos ir pareigos apsaugoti koncepcijų santykį.

Pateikus disertacijoje siūlomą humanitarinės intervencijos sampratą, logiškai pereinama prie humanitarinės intervencijos teisėtumo problemos šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje analizės. Trečiojoje disertacijos dalyje pagrindinis dėmesys skiriamas tarptautinės teisės šaltiniams, pradedant JT Chartija ir joje įtvirtintu ginkluotos jėgos nenaudojimo principu, pereinant prie valstybių praktikos siekiant nustatyti nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisės egzistavimą tarptautinėje paprotinėje teisėje ir baigiant pareigos apsaugoti įgyvendinimu valstybių praktikoje bei su tuo susijusiais iššūkiais tarptautinei bendrijai.

Pirmame trečiosios disertacijos dalies skyriuje analizuojamos humanitarinės intervencijos teisėtumo sąlygos pagal JT Chartiją. Šis skyrius dalinamas į atskirus poskyrius, skirtus konkrečioms JT Chartijos nuostatom, susijusioms su humanitarine intervencija, t. y. JT Chartijos 2 str. 4 d., 51 str. ir Chartijos VII skyriui, nustatančiam JT Saugumo Tarybos įgaliojimus siekiant atkurti tarptautinę taiką ir saugumą iškilus jos pažeidimo grėsmei. Antrame skyriuje autorė pateikia valstybių praktikos atrankos kriterijus siekiant nustatyti humanitarinės intervencijos atvejus valstybių praktikoje, remiantis kuriais siekiama nustatyti tarptautinio teisinio papročio dėl nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisės egzistavimą. Atskirame poskyryje pateikiama valstybių *opinio juris* analizė ir išvados dėl papildomų nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo sąlygų egzistavimo tarptautinėje paprotinėje teisėje. Paskutinis trečiosios disertacijos dalies skyrius skiriamas pareigos apsaugoti koncepcijos privalomumo ir įtakos valstybių praktikai įgyvendinant tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti analizei. Atskiruose šio skyriaus poskyriuose analizuojama pareigos apsaugoti koncepcijos įtaka JT Saugumo Tarybos įgaliojimams bei Afrikos regioninių organizacijų vaidmeniui humanitarinių intervencijų srityje.

Darbo naujumas ir praktinė nauda

Bendro sutarimo dėl humanitarinės intervencijos koncepcijos ir tokio ginkluotos jėgos panaudojimo teisėtumo be JT Saugumo Tarybos sankcijos nėra. Pagrindinė nevieningų nuomonių tarptautinės teisės doktrinoje priežastis yra ta, jog humanitarinės

intervencijos koncepcija yra doktrininė koncepcija, kuri tik dalinai, t. y. kaip naujosios pareigos apsaugoti koncepcijos dalis, yra įtvirtinta tarptautinės teisės šaltiniuose. Ši disertacija yra vienas iš pirmųjų mėginimų tarptautinės teisės doktrinoje nuosekliai išdėstyti prieštarinę humanitarinės intervencijos koncepciją ir pateikti humanitarinės intervencijos sąvoką atsižvelgiant į šiuolaikinės tarptautinės teisės raidą. Tiek užsienio, tiek Lietuvos tarptautinės teisės doktrinos atstovų darbai dažniausiai pateikia humanitarinės intervencijos sąvoką be detalesnės šios koncepcijos pagrindinių elementų – humanitarinės krizės ir humanitarinio tikslo – analizės, kuriai šioje disertacijoje skiriamas ypatingas dėmesys.

Pareigos apsaugoti koncepcija turi įtakos doktrininės humanitarinės intervencijos koncepcijos raidai ir ši disertacija yra vienas iš pirmųjų mėginimų atskleisti humanitarinės intervencijos sampratos evoliuciją atsižvelgiant į naująją pareigos apsaugoti koncepciją bei nustatyti jos įtaka nesankcionuotos humanitarinės intervencijos problemos sprendimui šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Mokslinio darbo naujumą iliustruoja ir tai, jog tai yra vienas iš pirmųjų bandymų išdėstyti humanitarinės intervencijos koncepciją bei su ja susijusią teisėtumo problemą, pateikti iš anksto JT Saugumo Tarybos nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo problemos sprendimo alternatyvas ir atskleisti tarptautinės teisės pažangios plėtros tendencijas. Šioje disertacijoje įvertinus įvairiais nuomones dėl nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo, mėginama pateikti inovatyvų požiūrį į JT Saugumo Tarybos kaip pagrindinės institucijos, atsakingos už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą, įgaliojimus šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, kai ji yra nepajėgi įgyvendinti savo atsakomybės konkrečios humanitarinės krizės atveju. Autorė mėgina pagrįsti regioninių organizacijų įgaliojimų plėtrą sprendžiant humanitarines krizes jų regionuose ir prisidedant prie naujo tarptautinio papročio dėl nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisės evoliucijos.

Humanitarinės intervencijos koncepcijos kaip disertacijos temos aktualumas yra susijęs su šios disertacijos praktine nauda. Disertacijoje siūloma suformuluota nuosekli humanitarinės intervencijos koncepcija bei atskleidžiama humanitarinės intervencijos teisėtumo problema, kuri yra itin aktuali, kai humanitarinė intervencija yra vykdoma be išankstinės JT Saugumo Tarybos sankcijos.

Šiame moksliniame darbe atlikta humanitarinės intervencijos koncepcijos analizė bei autorės sudaryti priedai galėtų būti pritaikyti pedagoginėje veikloje, dėstant tarptautinės viešosios teisės dalyką universitete. Be to, dėl tarpdisciplininių disertacijos aspektų ja galėtų būti remiamasi ir dėstant tarptautinius santykius bei su tarptautine politika susijusius dalykus aukštosiose mokyklose.

Darbas naudingas formuojant ir įgyvendinant Lietuvos Respublikos užsienio politiką. Visų pirma, juo galėtų būti pasinaudota rengiant ir atnaujinant Lietuvos Respublikos užsienio politikos ir nacionalinio saugumo strategijas. Formuodama ir įgyvendindama užsienio ir nacionalinio saugumo politiką, Lietuvos Respublika laikosi visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų, principų ir įsipareigojimų, prisideda prie tarptautinės taikos ir visa apimančio saugumo, pagrįsto demokratinėmis vertybėmis, teise ir teisingumu, palaikymo. Antra, ši disertacija gali būti naudinga formuojant Lietuvos Respublikos poziciją tarptautinėse organizacijose, priimant sprendimus dėl ginkluotos jėgos panaudojimo bei apsisprendžiant dėl Lietuvos Respublikos prisidėjimo kariniais pajėgumais prie tarptautinių organizacijų operacijų.

Lietuvos Respublika yra NATO narė ir ji dalyvauja formuojant šios organizacijos strateginę koncepciją bei siekia sklandaus jos nuostatų įgyvendinimo kolektyvinės gynybos, krizių valdymo ir saugumo bendradarbiavimo srityse. Dėl šios priežasties ši disertacija yra naudinga ir priimant sprendimas dėl prisidėjimo prie NATO karinių pajėgumų, leidžiančių efektyviai vykdyti tarptautines operacijas, tarp jų ir humanitarinę intervenciją. Atsižvelgiant į tai, jog NATO įvykdė humanitarinę intervenciją į Kosovą be JT Saugumo Tarybos sankcijos, humanitarinės krizės vertinimo ir tokio ginkluotos jėgos panaudojimo teisėtumo klausimai, kurie yra analizuojami šioje disertacijoje, gali iškilti ir ateityje NATO valstybėms narėms priimant sprendimus dėl ginkluotos jėgos panaudojimo.

Be to, Lietuvos Respublika dalyvauja ir formuojant ES Bendrąją saugumo ir gynybos politiką, Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikai gali tekti priimti sprendimus, susijusius su humanitarinės krizės vertinimu, jos efektyviu sprendimu ir ES dalyvavimu siekiant įgyvendinti ES Bendrąją saugumo ir gynybos politiką tarptautinio taikos palaikymo ir saugumo atkūrimo srityje.

Ginamieji disertacijos teiginiai

1. Humanitarinė intervencija yra ginkluotos jėgos panaudojimas, siekiant įgyvendinti tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti ir nutraukti masinius ar sistemingus žmogaus teisių pažeidimus, turinčius genocido, nusikaltimų žmoniškumui ar karo nusikaltimų požymių bei keliančius grėsmę daugelio asmenų fiziniam saugumui ir jų sveikatai, kai valstybė neįgyvendina pirminės pareigos apsaugoti savo gyventojus.

2. Humanitarinė intervencija yra doktrininė koncepcija, kurios pagrindiniai elementai, leidžiantys ją atskirti nuo kitų ginkluotos jėgos panaudojimo formų yra humanitarinė krizė ir humanitarinis intervencijos tikslas. Ši doktrininė koncepcija yra naujosios pareigos apsaugoti koncepcijos dalis.

3. Humanitarinės krizės priežastis yra masiniai ar sistemingi žmogaus teisių pažeidimai, turintys genocido, nusikaltimų žmoniškumui ar karo nusikaltimų požymių bei keliantys grėsmę daugelio asmenų fiziniam saugumui ir jų sveikatai, o humanitarinis intervencijos tikslas turi būti nutraukti konkrečią humanitarinę krizę.

4. Valstybės tiesioginė arba netiesioginė atsakomybė dėl humanitarinės krizės turi lemiamos įtakos siekiant ginkluotos jėgos panaudojimą laikyti humanitarine intervencija, o valstybės valdymo režimo pakeitimas gali būti neišvengiama humanitarinės intervencijos sėkmės prielaida bei papildomas humanitarinės intervencijos tikslas.

5. Naujoji pareigos apsaugoti koncepcija neturi įtakos pagrindinių humanitarinės intervencijos koncepcijos elementų sampratai, bet turi įtakos valstybės suvereniteto sampratos evoliucijai. Kiekviena valstybė, remiantis šiuolaikine tarptautine teise, turi pareigą apsaugoti jos teritorijoje esančius asmenis nuo humanitarinės krizės ir ši pareiga yra neatsiejama valstybių suvereniteto dalis. Tarptautinė bendrija, remiantis naująja pareigos apsaugoti koncepcija, turi papildomą atsakomybę dėl humanitarinės krizės, kuri gali būti įgyvendinama kolektyvinėmis priemonėmis pagal JT Chartiją.

6. Atsižvelgiant į pakitusią valstybės suvereniteto sampratą, darytina išvada, jog kai valstybė neįgyvendina savo pirminės pareigos apsaugoti, humanitarinė intervencija dėl savo trumpalaikio pobūdžio ir proporcingo ginkluotos jėgos panaudojimo nepažeidžia šios valstybės teritorinio vientisumo, politinės nepriklausomybės ir yra suderinama su JT žmogaus teisių apsaugos bei tarptautinės

taikos ir saugumo atkūrimo tikslais, t. y. gali būti laikoma suderinama su JT Chartijos 2 str. 4 d.

7. Vis dėlto, JT Chartijos 2 str. 4 d. turi būti aiškinama atsižvelgiant į kitas JT Chartijos nuostatas, susijusias su ginkluotos jėgos panaudojimu. Remiantis valstybių praktika, vienintelis humanitarinės intervencijos teisėtumo pagrindas yra JT Chartijos VII skyrius. Vadovaujantis juo, JT Saugumo Taryba kvalifikuoja situaciją kaip grėsmę tarptautinei taikai bei saugumui ir gali sankcionuoti ginkluotos jėgos panaudojimą, *inter alia* humanitarinę intervenciją. JT Chartijoje ir tarptautinėje paprotinėje teisėje humanitarinės intervencijos teisės neegzistuoja.

8. JT Saugumo Tarybos *ex post facto* sankcija nepakeičia JT Saugumo Tarybos nesankcionuotos humanitarinės intervencijos statuso šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje kaip neteisėto ginkluotos jėgos panaudojimo. Tačiau tokia JT Saugumo Tarybos praktika gali turėti įtakos ateityje formuojantis naujam papročiuui dėl regioninių organizacijų teisės vykdyti humanitarinę intervenciją be JT Saugumo Tarybos sankcijos siekiant įgyvendinti tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti ir nutraukti humanitarinę krizę.

9. Nors pareigos apsaugoti koncepcija atspindi tarptautinės teisės pažangaus vystymosi tendencijas ir tarptautinė teisė turėtų būti skirta ne tik valstybės suverenitetui apsaugoti, pareigos apsaugoti koncepcijos dalis tiek, kiek ji suponuoja tarptautinės bendrijos, t. y. visų pirma, JT Saugumo Tarybos, pareigą, o ne teisę vykdyti humanitarinę intervenciją, šiuo metu neturi teisinio pagrindo šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Naudotų metodų apžvalga

Šioje disertacijoje formuluojami apibendrinimai ir išvados buvo gauti taikant įvairius mokslinio tyrimo metodus. Analizės patikimumui, teisingumui bei išvadų pagrįstumui ypač didelę reikšmę turėjo teleologinio, istorinio, sisteminio, lyginamojo ir loginio metodų taikymas.

Teleologinis tyrimo metodas leidžia daryti išvadas dėl teisės normų turinio ir jų pritaikymo konkrečiu atveju atsižvelgiant į šios normos tikslus. Šis metodas kartu su lingvistiniu tyrimo metodu leidžia įvertinti ginkluotos jėgos nenaudojimo principo turinį šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, JT Chartijos 2 str. 4 d. tikslus, nustatyti JT Saugumo

Tarybos nesankcionuotos humanitarinės intervencijos suderinamumą su JT Chartijos nuostatomis bei naujosios pareigos apsaugoti koncepcijos turinį ir statusą šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Loginis mokslinio tyrimo metodas leidžia suformuluoti pagrįstas išvadas remiantis disertacijoje atlikta humanitarinės intervencijos koncepcijos ir jos teisėtumo problemos analize ir sisteminiu atskirų disertacijos objekto dalių vertinimu. Disertacijos dalys yra logiškai susijusios, nes kiekvienoje iš jų pateikiami atskiri humanitarinės intervencijos sampratos ir teisėtumo aspektai, leidžiantys daryti išvadas apie humanitarinės intervencijos koncepciją šiuolaikinės tarptautinės teisės kontekste.

Istorinis mokslinio tyrimo metodas leidžia nustatyti naujosios pareigos apsaugoti koncepcijos atsiradimo priežastis, galimas humanitarinės intervencijos koncepcijos vystymosi bei su juo susijusio tarptautinio teisinio reglamentavimo raidos tendencijas siekiant nutraukti pasaulyje vykstančias humanitarines krizes. Istorinis mokslinio tyrimo metodas taip pat leido suformuluoti svarbias išvadas, susijusias su tarptautinio teisinio papročio dėl nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisės egzistavimu šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Lyginamasis mokslinio tyrimo metodas padeda nustatyti humanitarinės intervencijos koncepcijos vietą bendroje ginkluotos jėgos panaudojimo sistemoje, atsižvelgiant į jos panašumus ir skirtumus su kitomis ginkluotos jėgos panaudojimo formomis. Taigi šio metodo panaudojimas yra svarbus siekiant nustatyti humanitarinės intervencijos ir kitų intervencijų panašumus bei skirtumus, pareigos apsaugoti koncepcijos įtaką humanitarinės intervencijos koncepcijai bei suformuluoti geriausiai humanitarinės intervencijos turinį atspindinčią humanitarinės intervencijos koncepciją ir pateikti šioje disertacijoje siūlomą humanitarinės intervencijos sąvoką. Lyginamasis mokslinio tyrimo leido nustatyti bendrąsias humanitarinės krizės vertinimo gaires šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje ir pateikti humanitarines krizės požymius.

Sisteminis mokslinio tyrimo metodas yra vienas iš pagrindinių šios disertacijos mokslinio tyrimo metodų. Šioje disertacijoje sisteminis mokslinio tyrimo metodas leidžia įvertinti humanitarinės intervencijos statusą bei šio statuso ypatumus, nes humanitarinės intervencijos koncepcija vertinama bendrame jos sampratos evoliucijos ir teisėtumo pagal šiuolaikinę tarptautinę teisę kontekste.

Kritinis mokslinio tyrimo metodas leidžia įvertinti konkrečių tarptautinės teisės doktrinos atstovų požiūrio pagrįstumą, išskirti šio požiūrio silpnąsias puses bei pateikti alternatyvų tam tikros situacijos ar konkretaus su humanitarinės intervencijos koncepcija ir jos teisėtumo problema susijusio aspekto vertinimą. Kritinis ir sisteminis mokslinio tyrimo metodai padeda atskleisti pareigos apsaugoti koncepcijos inovatyvumą šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje bei šios naujosios koncepcijos įtaką humanitarinės intervencijos koncepcijai ir su jos įgyvendinimu susijusiai valstybių praktikai.

Be paminėtų mokslinio tyrimo metodų, būtina išskirti ir aprašomąjį tyrimo metodą, remiantis kuriuo buvo sudaryti disertacijos priedai, naudojami kaip disertacijos tyrimo šaltiniai ir pagalbinių konkrečių humanitarinių intervencijų analizės priemonė. Šis mokslinio tyrimo metodas taip pat leido atskleisti tarptautinėje bendrijoje vykstančias diskusijas dėl nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo ir nesutarimą dėl naujosios pareigos apsaugoti koncepcijos turinio, privalomumo bei statuso šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Pagrindinių disertacijos šaltinių apžvalga

Šioje disertacijoje pateikta humanitarinės intervencijos koncepcijos ir jos teisėtumo problemos analizė remiasi tarptautinės teisės šaltiniais, kurie gali būti skirstomi į pagrindinius ir pagalbinius šaltinius. Svarbiausi pagrindiniai šios disertacijos šaltiniai yra tarptautinių ir regioninių organizacijų steigiamieji aktai, pavyzdžiui, JT Chartija, Afrikos Sąjungos steigimo sutartis, taip pat kitos tarptautinės sutartys, pavyzdžiui, JT konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir nubaudo už jį, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir kt. Pagalbiniai tarptautinės teisės šaltiniai, padedantys atskleisti pagrindinių tarptautinės teisės šaltinių turinį yra tarptautinių organizacijų institucijų priimti dokumentai, t. y. rezoliucijos, jų posėdžių protokolai ir pan.

Svarbus šios disertacijos tyrimo šaltinis yra JT Tarptautinio Teisingumo Teismo ir kitų tarptautinių tribunolų jurisprudencija, susijusi su ginkluotos jėgos panaudojimo teisėtumo, paprotinės teisės formavimosi teoriniais aspektais, genocido nusikaltimo, nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų sudėtiniais elementais. TTT byloje *dėl JT konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir nubaudo už jį taikymo*

analizavo valstybės pareigos užkirsti kelią genocidui remiantis JT Genocido konvencija turinį šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje ir Teismo priimtas sprendimas šioje byloje yra svarbus tarptautinės teisės šaltinis disertacijoje atlikto humanitarinės intervencijos koncepcijos tyrimo požiūriu. Remiantis juo ir kitais tarptautinės teisės šaltiniais, šioje disertacijoje yra analizuojama valstybių pareiga užkirsti kelią humanitarinei krizei šiuolaikinės tarptautinės teisės kontekste. Autorė remiasi ir TTT konsultacinėmis išvadomis, pavyzdžiui konsultacine išvada *dėl sienos statybos okupuotoje Palestinos teritorijoje teisinių pasekmių* ir konsultacine išvada *dėl tam tikrų JT išlaidų*, analizuodama JT Generalinės Asamblėjos įgaliojimų, nustatytų JT Chartijoje, pobūdį ir šios institucijos galimybę rekomenduoti humanitarinę intervenciją remiantis *Vienybės taikos labui rezoliucijos* nuostatomis.

Doktrininiai tyrimo šaltiniai, visų pirma, yra JT Tarptautinės teisės komisijos priimti dokumentai rengiant straipsnių projektus bei jų komentarus įvairiomis tarptautinės teisės temomis, taip pat tarptautinių ekspertų komisijų tyrimų ataskaitos ar tyrimo institutų teminės ataskaitos, pavyzdžiui, Nepriklausomos komisijos dėl NATO intervencijos į Kosovą ataskaita ar Tarptautinės tyrimo komisijos dėl Darfūro pateikta ataskaita. Visų antra, analizuojant humanitarinių krizių kriterijus ypatingas dėmesys skiriamas tarptautinių nevyriausybinių žmogaus teisių stebėjimo organizacijų, tokių kaip „*Human Rights Watch*“ ir „*Amnesty International*“, atliktiems tyrimams apie vykstančią krizę ir humanitarinės pagalbos poreikį bei jos prieinamumą konkrečiuose pasaulio regionuose.

Svarbus šioje disertacijoje atlikto tyrimo požiūriu doktrininis šaltinis yra Intervencijos komisijos pateikta „Pareigos apsaugoti“ ataskaita. Nepaisant to, jog ši ataskaita yra išsamiausias šaltinis, siekiant nustatyti naujosios pareigos apsaugoti koncepcijos turinį šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, analizuojant humanitarinės intervencijos sampratos evoliuciją remiamasi valstybių, JT atstovų bei mokslininkų simpoziumų, seminarų ir įvairių nevyriausybinių organizacijų, tokių kaip „*International Coalition for the Responsibility to Protect*“, „*Global Centre for the Responsibility to Protect*“, atliktais tyrimais ir apibendrinimais dėl pareigos apsaugoti turinio bei statuso šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje.

Ypatingas dėmesys humanitarinės intervencijos teisėtumo problemos šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje analizei skiriamas tarptautinės teisės mokslininkų

darbuose. Su humanitarinės intervencijos koncepcija susiję teisiniai, moraliniai ir politiniai aspektai analizuojami 2003 m. J. L. Holzgrefe ir R. O. Keohane sudarytoje knygoje „*Humanitarian Intervention. Ethical, Legal and Political Dilemmas*” ir 2009 m. išleistoje E. A. Heinze knygoje „*Waging Humanitarian War. The Ethics, Law and Politics of Humanitarian Intervention*”. Šiose knygose atskleidžiamas humanitarinės intervencijos koncepcijos prieštaringumas ir atkreipiamas dėmesys į tarptautinės bendrijos teisinės bei politinės praktikos svarbą šios koncepcijos evoliucijai. Į JT Saugumo Tarybos iš anksto nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo problemą gilinasi M. Byers ir S. Chesterman, M. S. Stein ir B. Simma. Didelis dėmesys ginkluotos jėgos panaudojimo siekiant nutraukti humanitarinę krizę teisėtumo aspektų analizei skiriamas ir N. J. Wheeler darbuose. Pareigos apsaugoti koncepcija analizuojama vieno iš Intervencijos komisijos nario G. Evans knygoje apie naująją pareigos apsaugoti koncepciją šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje „*The Responsibility to Protect. Ending Mass Atrocity Crimes Once and for All*“. Į humanitarinės intervencijos ir pareigos apsaugoti koncepcijų santykį gilinasi R. Thakur, T. G. Weiss, M. E. O’Connell, kuri yra naujosios pareigos apsaugoti kritikė ir laiko ją pretekstu karui. Pareigos apsaugoti koncepcijos analizei itin aktualus yra žurnalas „*Global Responsibility to Protect*“, kuriame pateikti straipsniai yra skirti pareigos apsaugoti koncepcijos statusui, šios koncepcijos įgyvendinimo problemoms ir jos įtakos valstybių praktikai analizei.

Mokslinio tyrimo išvados

Atlikus humanitarinės intervencijos sampratos, šios koncepcijos santykio su naująją pareigos apsaugoti koncepcija ir humanitarinės intervencijos teisėtumo problemos analizę, humanitarinės intervencijos koncepcija šiuolaikinės tarptautinės teisės kontekste gali būti išdėstyta taip:

1. Humanitarinė intervencija yra ginkluotos jėgos panaudojimas, siekiant įgyvendinti tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti ir nutraukti humanitarinę krizę, t. y. masinius ar sistemingus žmogaus teisių pažeidimus, turinčius genocido, nusikaltimų žmoniškumui ar karo nusikaltimų požymių bei keliančius grėsmę daugelio asmenų fiziniam saugumui ir jų sveikatai, kai valstybė neįgyvendina pirminės pareigos apsaugoti

savo gyventojus. Humanitarinės intervencijos elementai, leidžiantys ją atskirti nuo kitų ginkluotos jėgos panaudojimo formų yra intervencijos priežastis – humanitarinė krizė ir humanitarinis intervencijos tikslas – nutraukti konkrečią humanitarinę krizę.

2. Humanitarinės intervencijos doktrininė koncepcija tapo naujos, bet taip pat doktrininės pareigos apsaugoti koncepcijos dalimi. Pareigos apsaugoti koncepcija neturi įtakos pagrindinių humanitarinės intervencijos elementų sampratai, bet turi įtakos valstybės suvereniteto aiškinimui šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje. Pagal bendrąją tarptautinę teisę iš valstybės suvereniteto kyla jos pareiga apsaugoti savo gyventojus, *inter alia* pareiga nutraukti humanitarinę krizę:

- Kiekviena valstybė turi pirminę pareigą tarptautinei bendrijai, t. y. įsipareigojimus *erga omnes*, nutraukti pagrindinių žmogaus teisių, turinčių *jus cogens* pobūdį šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, pažeidimus savo teritorijoje ir pareigą bendradarbiauti siekiant tai padaryti.

- JT Genocido konvencijos 1 str., remiantis TTT sprendimu *Genocido* byloje, nustato valstybės pareigą užkirsti kelią genocidui, kuri apima ir pareigą nutraukti jos teritorijoje vykstantį genocidą. Ši pareiga *mutatis mutandis* gali būti aiškinama plečiamai kaip bendra valstybių pareiga nutraukti humanitarinę krizę, t. y. kai vyksta masiniai ar sistemingi žmogaus teisių pažeidimai, turintys ne tik genocido, bet ir kitų tarptautinių nusikaltimų požymių.

3. Jei valstybė neįgyvendina pirminės pareigos tarptautinei bendrijai, t. y. netinkamai įgyvendina savo suverenitetą, neapsaugo gyventojų ir nenutraukia humanitarinės krizės, tarptautinė bendrija turi papildomą atsakomybę dėl humanitarinės krizės ir turėtų turėti pareigą vykdyti humanitarinę intervenciją. Atsižvelgiant į tai, humanitarinė intervencija, kuria siekiama nutraukti humanitarinę krizę įgyvendina JT tikslus palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą bei užtikrinti žmogaus teisių apsaugą; arba turėtų būti laikoma suderinama su valstybės suverenitetu pagal šiuolaikinę tarptautinę teisę.

4. Intervencijos priežastis – humanitarinė krizė – yra pirmasis humanitarinės intervencijos sampratos elementas, kuris turi būti atribotas nuo tarptautinės teisės doktrinoje naudojamų humanitarinės nelaimės ir humanitarinės katastrofos terminų. Pagrindinis veiksnys, leidžiantis tai padaryti, yra valstybės atsakomybė. Humanitarinės nelaimės ir humanitarinės katastrofos terminai turėtų būti skirti apibūdinti situacijas, dėl

kurių valstybės tarptautinės teisinės atsakomybės klausimas negalėtų būti keliamas, t. y. konkrečios valstybės teritorijoje susidariusias humanitarines sąlygas po stichinės nelaimės arba su ja susijusios kitokio pobūdžio katastrofos nepriklausomos nuo valstybės valios. Situacijai, kurios metu vykdomi masiniai ar sistemingi žmogaus teisių pažeidimai, dėl kurių gali būti keliamas valstybės tarptautinės teisinės atsakomybės klausimas, tinkamiausias yra humanitarinės krizės terminas.

5. Valstybės atsakomybė dėl humanitarinės krizės gali būti tiesioginė ir netiesioginė. Tiesioginė valstybės atsakomybė kyla tada, kai masinių ar sistemingų žmogaus teisių pažeidimų, turinčių genocido, nusikaltimų žmoniškumui ar karo nusikaltimų požymių bei keliančių grėsmę daugelio asmenų fiziniam saugumui ir jų sveikatai, vykdymą galima priskirti valstybei pagal valstybių atsakomybę reguliuojančias bendrosios tarptautinės teisės normas. Valstybė laikytina tiesiogiai atsakinga dėl humanitarinės krizės, jei masinius ar sistemingus pagrindinių žmogaus teisių pažeidimus vykdytų valstybės institucijos ar pareigūnai, vyriausybės įgaliojimus įgyvendinantys asmenys ar valstybės kontroliuojami asmenys ar jų grupės.

6. Valstybės atsakomybė dėl humanitarinės krizės būtų netiesioginė, jei ši valstybė neužkirstų kelio jos teritorijoje vykstančiai humanitarinei krizei, *inter alia* jos nenutrauktų. Remiantis bendrąja tarptautine teise, yra nustatytos šios valstybės netiesioginės atsakomybės dėl humanitarinės krizės sąlygos:

- valstybė žinojo arba atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes turėjo žinoti apie jos teritorijoje vykstančius masinius ar sistemingus žmogaus teisių pažeidimus, kurie turi genocido, nusikaltimų žmoniškumui ar karo nusikaltimų požymių; ir
- valstybė turėjo galimybių bei priemonių nutraukti šiuos pažeidimus, bet nesiėmė jokių veiksmų, siekiant nutraukti humanitarinę krizę;
- humanitarinė krizė, t. y. tarptautinės teisės pažeidimai, prasidėjo.

Atsižvelgiant į tai, jog siekiant konstatuoti valstybės netiesioginę atsakomybę, humanitarinė krizė turėtų būti prasidėjusi, preventyvi humanitarinė intervencija nelaikytina humanitarine intervencija, nes jos atveju nebūtų vieno iš pagrindinių humanitarinės intervencijos sampratos elemento – humanitarinės krizės.

7. Žlugusios valstybės atsakomybės dėl humanitarinės krizės pagal valstybių atsakomybės normas nekyla. Ilgalaikiai ir politiniai intervencijos į žlugusią valstybę

uždaviniai skiria šią intervenciją nuo laiko ir priemonių prasme ribotos humanitarinės intervencijos, kuri dėl šių priežasčių nėra tinkama žlugusioje valstybėje vykstančios ir visas valstybės egzistavimo sritis apėmusios krizės sprendimo priemonė. Atsižvelgiant į žlugusios valstybės kaip doktrininės koncepcijos pavojus, žlugusios valstybės kaip išskirtinio atvejo valstybių praktikoje specifiką ir valstybių *opinio juris* dėl pareigos apsaugoti, siekiant išdėstyti nuoseklią humanitarinės intervencijos koncepciją šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, intervencija į žlugusią valstybę turi būti laikoma atskira intervencijų rūšimi valstybių praktikoje.

8. Antrasis humanitarinės intervencijos sampratos elementas yra humanitarinis intervencijos tikslas, t. y. nutraukti konkrečią humanitarinę krizę. Šis tikslas leidžia atriboti humanitarinę intervenciją nuo intervencijos siekiant pakeisti valstybės valdymo režimą. Humanitarinės intervencijos trumpalaikės civilių apsaugos uždaviniai negali būti tapatinami su ilgalaikiais ir politinio pobūdžio intervencijos siekiant pakeisti valstybės valdymo režimą uždaviniais. Bet išanalizavus valstybių praktiką, galima teigti, jog humanitarinė intervencija paprastai būna neatsiejamai susijusi su valstybės valdymo režimo pakeitimu, nes būtent tam tikras valdymo režimas gali būti pagrindinis humanitarinės krizės šaltinis. Todėl valstybės valdymo režimo pakeitimas gali būti papildomas humanitarinės intervencijos tikslas.

9. Humanitarinis ginkluotos jėgos panaudojimo tikslas leidžia atriboti iš anksto JT Saugumo Tarybos nesankcionuotą humanitarinę intervenciją nuo agresijos. Humanitarinė intervencija nėra nukreipta prieš valstybės teritorinį vientisumą ar jos politinę nepriklausomybę, t. y. kaip jau buvo minėta, yra suderinama su valstybės suverenitetu, ir svarbiausia, ja įgyvendinami JT tikslai palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą bei užtikrinti žmogaus teisių apsaugą. Todėl iš anksto JT Saugumo Tarybos nesankcionuotos humanitarinės intervencijos tikslas yra pagrindas paneigti agresijos prezumpciją (įtvirtintą 1974 m. JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 29/3314 dėl agresijos apibrėžimo 2 str.); kitaip tariant, darytina prielaida, jog tokia intervencija nepažeidžia JT Chartijos 2 str. 4 d. įtvirtinto ginkluotos jėgos nenaudojimo principo.

10. Vis dėlto, ši prielaida iš dalies turi būti paneigta. Remiantis valstybių praktika ir jų *opinio juris*, vienintelis humanitarinės intervencijos teisėtumo pagrindas yra JT Chartijos VII skyrius, kuris nustato JT Saugumo Tarybos įgaliojimus konstatuoti grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui faktą bei sankcionuoti ginkluotos jėgos

panaudojimą šiai grėsmei pašalinti. Humanitarinė krizė, remiantis naująja pareigos apsaugoti koncepcija, yra tarptautinės bendrijos reikalas, todėl visais atvejais ji turėtų būti pripažinta grėsme tarptautinei taikai ir saugumui. Vadinasi, JT Saugumo Taryba grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui atveju turėtų imtis visų būtinų priemonių, tarp jų ir sankcionuoti humanitarinę intervenciją. Vis dėlto, pareigos apsaugoti koncepcija, kaip švelnioji teisė, nepavertė JT Saugumo Tarybos humanitarinės intervencijos teisės į tokios intervencijos pareigą.

11. Atsižvelgiant į tai, humanitarinė intervencija be JT Saugumo Tarybos sankcijos, yra neteisėtas, bet gali būti pateisinamas (angl. *legitimate*) ir moraliai teisingas ginkluotos jėgos panaudojimas. Nors tarptautinėje teisėje neegzistuoja nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisės, tarptautinės teisės normos turėtų būti suvokiamos kaip skirtos pirmiausiai žmonėms, o ne tik valstybės suverenitetui apsaugoti, todėl pareigos apsaugoti koncepcija gali būti laikoma potencialia tarptautinės teisės vystymosi kryptimi – *lex ferenda*. Atsižvelgiant į tarptautinės teisės „humanizacijos“ tendenciją, atsiradus regioninių organizacijų praktikai įgyvendinant tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti, kai JT Saugumo Taryba yra nepajėgi vykdyti savo pagrindinės atsakomybės, naujas tarptautinis paprotys dėl regioninių organizacijų nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisės be JT Saugumo Tarybos sankcijos galėtų atsirasti. Jis leistų užtikrinti tarptautinės bendrijos pareigos apsaugoti įgyvendinimą iki tol, kol JT Saugumo Taryba būtų pajėgi įgyvendinti savo pagrindinę atsakomybę dėl tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo ir priimti sprendimus dėl humanitarinės krizės nutraukimo.

12. Atsižvelgiant į JT Saugumo Tarybos regioninių organizacijų įvykdytų intervencijų *ex post facto* sankcionavimo praktiką, galima teigti, jog pareigos apsaugoti koncepcija galėtų atspindėti iš anksto JT Saugumo Tarybos nesankcionuotos humanitarinės intervencijos legitimacijos griežtai nustatytomis sąlygomis tendenciją. Nesankcionuota humanitarinė intervencija galėtų būti laikoma teisėta, jei:

- a) Regioninė organizacija vykdytų humanitarinę intervenciją, siekdama nutraukti humanitarinę krizę, kuri buvo pripažinta grėsme tarptautinei taikai ir saugumui JT Saugumo Tarybos arba JT Generalinės Asamblėjos.
- b) Regioninės organizacijos tikslas būtų nutraukti humanitarinę krizę ir tokiu būdu įgyvendinti tarptautinės bendrijos papildomą atsakomybę dėl humanitarinės krizės, kai veikimo galimybės per JT Saugumo Tarybą yra išsemtos.

c) Būtų išsemtos taikaus ginčų sprendimo priemonės ar jos būtų neefektyvios, t. y. nėra jokios alternatyvos įgyvendinti tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti ir nutraukti humanitarinę krizę.

d) Regioninė organizacija nedelsdama praneštų JT Saugumo Tarybai apie priemones, kurių ji ketina imtis ir ėmėsi, įgyvendindama tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti ir tokiu būdu JT Saugumo Taryba bet kuriuo humanitarinės intervencijos metu turėtų teisę imtis veiksmų, kurie, jos kaip institucijos, turinčios pagrindinę atsakomybę už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą pagal JT Chartiją, manymu, būtų reikalingi tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti ar atkurti.

13. Atlikus humanitarinės intervencijos koncepcijos nuoseklų tyrimą, išanalizavus pareigos apsaugoti koncepcijos įtaką humanitarinės intervencijos koncepcijos evoliucijai ir JT Saugumo Tarybos iš anksto nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisėtumo problemai, šioje disertacijoje iškelta hipotezė turi būti paneigta: šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje kol kas nėra normos, nustatančios iš anksto JT Saugumo Tarybos nesankcionuotos humanitarinės intervencijos teisę siekiant įgyvendinti tarptautinės bendrijos pareigą apsaugoti ir nutraukti humanitarinę krizę, kai ši valstybė neįgyvendina pirminės pareigos apsaugoti savo gyventojus.

* * *

Disertacijos autorė nuoširdžiai dėkoja už naudingus patarimus ir pagalbą rengiant šį mokslinį darbą disertacijos vadovui prof. dr. Dainiui Žalimui.

* * *

AUTORĖS MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

1. GRIGAITĖ, Gabija. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos kaip teisėkūros subjekto ypatumai // *Socialinių mokslų studijos*, 2009 m. tomas 3, nr. 3, p. 109-121.
2. GRIGAITĖ, Gabija. Humanitarinės intervencijos samprata ir teisėtumas JT Chartijos kontekste // *Vilniaus universiteto mokslo darbai „Teisė“*, 2010, tomas 75, p. 176-186.

TRUMPOS ŽINIOS APIE DOKTORANTĘ

Disertacijos autorė Gabija Grigaitė gimė 1983 m. rugpjūčio 6 d. Klaipėdoje.

2001 – 2006 m. studijavo Vilniaus universiteto Teisės fakultete ir įgijo teisės magistro kvalifikacinį laipsnį (dieninio skyriaus universitetinės vientisosios studijos, teisės programa, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės specializacija). 2006 – 2011 m. tęsė teisės studijas socialinių mokslų teisės krypties doktorantūroje Vilniaus universitete Teisės fakultete (Tarptautinės ir ES teisės doktorantė). 2011 m. sausio – balandžio mėn. mokslinio tyrimo tikslais stažavosi Belgijoje Gento universitete Teisės fakulteto Tarptautinės teisės katedroje.

2006 – 2011 m. buvo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentų komandos, dalyvaujančios Tarptautinio Teisingumo Teismo inscenizacijos konkurse TELDERS trenerė. Disertacijos autorė ne kartą teisėjavo Tarptautinio teismo proceso inscenizacijos Jessup Baltijos taurės turnyre.

2006 – 2009 m. dėstė tarptautinės viešosios teisės kursą Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultete ir Lietuvos generolo Jono Žemaičio karo akademijoje, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute.

2012 m. gegužės mėn. tapo projekto „Europos universitetams link profesionalumo didinimo humanitarinėje veikloje“, kuriame dalyvauja Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, tyrėja.

Disertacijos autorė nuo 2006 m. iki dabar dirba LR Seime. Šiuo metu kaip Audito komiteto biuro patarėja.